

НЕПРИБУТКОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ: АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ, ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ, КОНТРОЛЮ

©2026 ОСТАПЕНКО Т. М., КУБЕЦЬКА О. М., ПАШКЕВИЧ М. С., УСАТЕНКО О. В., БЕССОНОВА А. В.

УДК 657.1:657.6:336.2
JEL: H26; H83; L31; M41; M42

Остапенко Т. М., Кубецька О. М., Пашкевич М. С., Усатенко О. В., Бессонова А. В.
Неприбуткові організації: аспекти регулювання діяльності, обліку, оподаткування, контролю

У статті досліджено теоретичні та практичні аспекти регулювання діяльності неприбуткових організацій, зокрема особливості організації діяльності, бухгалтерського обліку, оподаткування та системи контролю фінансових ресурсів. Актуальність теми зумовлена зростанням ролі неприбуткового сектору в соціально-економічному розвитку суспільства, реалізації соціальних програм, підтримці громадських ініціатив та розвитку інститутів громадянського суспільства. У процесі дослідження узагальнено нормативно-правові засади функціонування неприбуткових організацій в Україні, визначено особливості набуття та збереження статусу неприбутковості, а також проаналізовано законодавчі вимоги до ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Особливу увагу приділено дослідженню специфіки обліку доходів і витрат неприбуткових організацій, зокрема грантів, благодійних внесків, гуманітарної допомоги та інших джерел цільового фінансування, що потребують окремого обліку відповідно до їх призначення. Розглянуто порядок документального оформлення надходжень і використання ресурсів, а також особливості формування облікової політики неприбуткових організацій. Проаналізовано вимоги до складання фінансової звітності та подання Звіту про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації, що є необхідною умовою підтвердження статусу неприбутковості та забезпечення прозорості діяльності. У статті також досліджено систему внутрішнього та зовнішнього контролю діяльності неприбуткових організацій, визначено роль державних органів, донорів і внутрішніх контрольних структур у забезпеченні законності та ефективності використання фінансових ресурсів. Узагальнення результатів дослідження дозволило узагальнити наявну модель (підхід) забезпечення прозорості, цільового використання ресурсів та управління фінансовими й операційними процесами в неприбуткових організаціях, що досягається через комплексне впровадження внутрішнього та зовнішнього контролю, організацію бухгалтерського обліку з детальною класифікацією доходів і витрат за проектами та джерелами фінансування, а також підготовку фінансової та програмної звітності, що подається до контролюючих органів і донорів. Цільове використання ресурсів реалізується шляхом ведення окремого обліку кожного виду надходжень (гранти, благодійні внески, гуманітарна допомога), документального підтвердження витрат на конкретні програми та проекти, дотримання процедур затвердження витрат і внутрішніх стандартів обліку, що регламентують розподіл адміністративних і операційних витрат. Підвищення ефективності управління досягається розробкою та впровадженням облікової політики, регламентів внутрішнього аудиту, процедур інвентаризації та моніторингу виконання проектів, планування бюджету за напрямками діяльності, регулярного аналізу показників доходів і витрат, а також своєчасного складання звітів про досягнуті результати. Додатково прозорість і довіру до НПО забезпечують публікація звітів для громадськості, відкритість інформації перед донорами та громадськими структурами, проведення незалежного аудиту, оцінка результатів програм за показниками досягнення цілей і впровадження коригувальних заходів у разі виявлення невідповідностей, що в цілому формує комплексну модель управління неприбутковою організацією, спрямовану на законність, цільове використання ресурсів і ефективне виконання статутних завдань.

Ключові слова: неприбуткові організації; бухгалтерський облік; оподаткування; звітність; контроль; цільове фінансування; аудит; прозорість діяльності.

Рис.: 1. Табл.: 2. Бібл.: 18.

Остапенко Тетяна Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та банківської справи, Приазовський державний технічний університет (вул. Гоголя, 29, Дніпро, 49044, Україна)

E-mail: ostapenko_t_m@pstu.edu

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3383-0775>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/R-1779-2016>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210840416>

Кубецька Ольга Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та банківської справи, Приазовський державний технічний університет (вул. Гоголя, 29, Дніпро, 49044, Україна)

E-mail: ostapenko13@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3507-0183>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/R-1386-2016>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210845069>

Пашкевич Марина Сергіївна – доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри міжнародних відносин і аудиту, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (просп. Дмитра Яворницького, 19, Дніпро, 49005, Україна)

E-mail: pashkevych.m.s@ntu.one

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3012-1690>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/J-8865-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55321431700>

Усатенко Ольга Вікторівна – доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри економічного аналізу та фінансів, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (просп. Дмитра Яворницького, 19, Дніпро, 49005, Україна)

E-mail: usatenko.ol.v@ntu.one

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3198-9002>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/A-8564-2019>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57215870761>

Бессонова Анна Володимирівна – доктор філософії, доцент кафедри туризму та економіки підприємства, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (просп. Дмитра Яворницького, 19, Дніпро, 49005, Україна)
E-mail: sheloba17@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4747-1187>
Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/AHC-5362-2022>
Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57223835483>

UDC 657.1:657.6:336.2
JEL: H26; H83; L31; M41; M42

Ostapenko T. M., Kubetska O. M., Pashkevych M. S., Usatenko O. V., Bessonova A. V. Nonprofit Organizations: Aspects of Regulation, Accounting, Taxation, and Control

The article examines the theoretical and practical aspects of regulating the activities of non-profit organizations, in particular the features of organizing activities, accounting, taxation, and the system of financial resource control. The relevance of the topic is due to the growing role of the non-profit sector in the socio-economic development of society, the implementation of social programs, support for public initiatives, and the development of civil society institutions. In the course of the study, the regulatory and legal foundations of the functioning of non-profit organizations in Ukraine were generalized, the features of acquiring and maintaining non-profit status were determined, and the legislative requirements for maintaining accounting records and preparing financial statements were analyzed. Special attention was paid to studying the specifics of accounting for the income and expenses of non-profit organizations, in particular grants, charitable contributions, humanitarian aid, and other sources of targeted financing that require separate accounting according to their intended purpose. The procedure for the documentary registration of receipts and use of resources has been considered, as well as the peculiarities of forming the accounting policy of non-profit organizations. The requirements for preparing financial statements and submitting the Report on the Use of Income (Profits) of a non-profit organization, which is a necessary condition for confirming non-profit status and ensuring transparency of activities, have been analyzed. The article also examines the system of internal and external control over the activities of non-profit organizations and identifies the role of State authorities, donors, and internal control structures in ensuring the legality and efficiency of the use of financial resources. The generalization of the research results made it possible to consolidate the existing model (approach) for ensuring transparency, targeted use of resources, and management of financial and operational processes in non-profit organizations, which is achieved through the comprehensive implementation of internal and external control, the organization of accounting with detailed classification of income and expenses by projects and sources of funding, as well as the preparation of financial and program reports submitted to regulatory authorities and donors. Targeted use of resources is implemented through separate accounting for each type of revenue (grants, charitable contributions, humanitarian aid), documentary confirmation of expenses for specific programs and projects, adherence to expense approval procedures, and internal accounting standards that regulate the allocation of administrative and operational costs. Improving management efficiency is achieved through the development and implementation of accounting policies, internal audit regulations, inventory and project performance monitoring procedures, budgeting by activity areas, regular analysis of income and expense indicators, as well as timely preparation of reports on achieved results. Additionally, transparency and trust in NPOs are ensured by publishing reports for the public, openness of information to donors and community structures, conducting independent audits, assessing program results based on goal achievement indicators, and implementing corrective actions in case of identified discrepancies, which overall forms a comprehensive management model for a nonprofit organization aimed at legality, targeted use of resources, and effective execution of statutory tasks.

Keywords: nonprofit organizations; accounting; taxation; reporting; control; targeted funding; audit; activity transparency.

Fig.: 1. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 18.

Ostapenko Tetiana M. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Banking, Pryazovskyi State Technical University (29 Hoholia Str., Dnipro, 49044, Ukraine)

E-mail: ostapenko_t_m@pstu.edu

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3383-0775>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/R-1779-2016>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210840416>

Kubetska Olha M. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Banking, Pryazovskyi State Technical University (29 Hoholia Str., Dnipro, 49044, Ukraine)

E-mail: ostapenko13@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3507-0183>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/R-1386-2016>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210845069>

Pashkevych Maryna S. – D. Sc. (Economics), Professor, Head of the Department of International Relations and Audit, National Technical University "Dnipro Polytechnic" (19 Dmytra Yavornytskoho Ave., Dnipro, 49005, Ukraine)

E-mail: pashkevych.m.s@nmu.one

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3012-1690>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/J-8865-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55321431700>

Usatenko Olha V. – D. Sc. (Economics), Professor, Head of the Department of Economic Analysis and Finance, National Technical University "Dnipro Polytechnic" (19 Dmytra Yavornytskoho Ave., Dnipro, 49005, Ukraine)

E-mail: usatenko.ol.v@nmu.one

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3198-9002>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/A-8564-2019>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57215870761>

Bessonova Anna V. – PhD, Associate Professor of the Department of Tourism and Enterprise Economics, National Technical University "Dnipro Polytechnic" (19 Dmytra Yavornytskoho Ave., Dnipro, 49005, Ukraine)

E-mail: sheloba17@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4747-1187>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/AHC-5362-2022>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57223835483>

Неприбуткові організації (НПО) відіграють важливу роль у сучасному суспільстві, оскільки їх діяльність спрямована на задоволення соціально значущих потреб, а не на отримання прибутку. Вони реалізують статутні цілі у сферах освіти, науки, культури, охорони здоров'я, соціальної підтримки та громадської активності. Такий тип організацій формує суттєвий сектор громадянського суспільства, забезпечує реалізацію суспільно важливих програм і сприяє розвитку ініціатив громадян.

Правовий статус НПО в Україні визначається податковим і цивільним законодавством, а статус неприбуткової організації надається за умови включення до відповідного реєстру. Діяльність таких організацій має відповідати низці критеріїв: відсутність розподілу прибутку між засновниками чи членами, спрямування всіх доходів на реалізацію статутних цілей, дотримання вимог щодо обліку, звітності та цільового використання ресурсів.

Функціонування неприбуткових організацій охоплює різноманітні організаційно-правові форми, включно з благодійними фондами, громадськими об'єднаннями, релігійними організаціями, професійними спілками, кооперативами та іншими установами, діяльність яких не має комерційного характеру. Водночас ефективна діяльність НПО залежить від дотримання нормативно-правових вимог, прозорого ведення бухгалтерського обліку, організації фінансового контролю та цільового використання ресурсів.

Особливості обліку в неприбуткових організаціях пов'язані з необхідністю відображення грантів, благодійних внесків, гуманітарної допомоги та інших джерел фінансування відповідно до їх цільового призначення. Правильна організація обліку та контролю забезпечує прозорість діяльності, довіру донорів і громадськості, а також управління фінансовими та операційними процесами організації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні наукові дослідження у сфері діяльності неприбуткових організацій присвячені питанням організації їх функціонування, особливостей бухгалтерського обліку, оподаткування та контролю фінансових ресурсів. Значний внесок у дослідження облікових аспектів діяльності неприбуткових організацій зробили Кірдіна О. Г. і Кудрявець Н. В. [1], які вивчили специфіку формування облікової політики таких організацій і особливості відображення надходжень цільового фінансування та використання ресурсів відповідно до законодавчих вимог. Височан О. О. [2] розглядає методологічні підходи до обліку доходів майбутніх періодів у небаюджетних неприбуткових організаціях, приділяючи увагу правильному розмежуванню грантів,

благодійної допомоги та інших надходжень, що використовуються протягом декількох звітних періодів. У подальших дослідженнях Височан О. О. та Майковець Д. О. [3] аналізують особливості обліку фінансування діяльності таких організацій, зокрема джерела формування фінансових ресурсів, серед яких гранти, благодійні та членські внески, а також підходи до їх відображення в системі бухгалтерського обліку. Важливу роль нормативно-правового регулювання у формуванні системи обліку неприбуткових організацій досліджують Остап'юк Н. А. та Примаченко О. Л. [4], які наголошують на необхідності узгодження облікових процедур із чинним законодавством і вимогами фінансової звітності. Питання оподаткування діяльності неприбуткових організацій висвітлюють Чижевська Л. В. і Затока Т. В. [5], які здійснюють порівняльний аналіз українського та міжнародного досвіду податкового регулювання і визначають ризики втрати статусу неприбутковості при здійсненні окремих господарських операцій. Значну увагу проблемам контролю та забезпеченню прозорості діяльності таких організацій приділяє Толмачова А. М. [6], яка досліджує організацію внутрішнього аудиту та його роль у забезпеченні ефективного використання фінансових ресурсів. Селіванова Н. та Тюльпанова К. [7] аналізують особливості бухгалтерського обліку й оподаткування неприбуткових організацій у сучасних економічних умовах і наголошують на необхідності гармонізації національних облікових стандартів із міжнародною практикою. Водночас Осіпчук Д. С., Чижевська Л. В., Хоменко Г. Ю. [8] досліджують питання визнання та обліку державних грантів у неприбуткових організаціях, порівнюючи національні та міжнародні підходи до їх відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності.

Таким чином, сучасні наукові дослідження підтверджують значну увагу науковців до проблем організації діяльності неприбуткових організацій, удосконалення бухгалтерського обліку їх фінансування, податкового регулювання та системи контролю.

Метою статті є комплексне дослідження аспектів регулювання діяльності неприбуткових організацій, зокрема особливостей бухгалтерського обліку, оподаткування й організації внутрішнього та зовнішнього контролю, з метою формування загальної моделі забезпечення прозорості, цільового використання ресурсів і ефективності управління фінансовими та операційними процесами в неприбуткових організаціях.

Виклад основного матеріалу й отриманих наукових результатів. Неприбуткові організації

відіграють важливу роль у соціально-економічному розвитку держави, оскільки їх діяльність спрямована не на отримання прибутку, а на задоволення суспільних, соціальних, культурних, освітніх, наукових та інших суспільно значущих потреб. Вони функціонують як юридичні особи, що здійснюють діяльність з метою досягнення визначених статуту цілей без розподілу отриманого доходу між засновниками, учасниками або членами організації [9]. У сучасній економіці такі установи формують важливий сектор громадянського суспільства, забезпечують соціальну підтримку населення, сприяють розвитку громадських ініціатив і реалізації суспільно важливих програм.

В Україні правовий статус неприбуткових організацій значною мірою визначається Податковим кодексом України, відповідно до якого організація може отримати статус неприбуткової лише за умови включення до Реєстру неприбуткових установ та організацій [10]. Порядок включення до цього Реєстру регламентується Постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2016 р. № 440. Для отримання такого статусу організація повинна подати до контролюючого органу Державної податкової служби відповідну реєстраційну заяву за формою І-РН разом із копіями установчих документів. Контролюючий орган протягом встановленого строку розглядає подані матеріали та приймає рішення щодо включення організації до Реєстру або відмови в такому включенні. Якщо установчі документи вже оприлюднені на порталі електронних сервісів відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», їх додаткове подання не вимагається.

Відповідно до вимог податкового законодавства неприбуткова організація повинна відповідати ряду критеріїв. Передусім її діяльність не має бути спрямована на отримання прибутку з метою подальшого розподілу між засновниками або учасниками. Усі доходи та майно мають використовуватися виключно для реалізації статутних цілей і завдань організації. Крім того, законодавством забороняється розподіл отриманих доходів між засновниками, членами чи працівниками організації, за винятком виплати заробітної плати та інших соціальних виплат. У разі ліквідації неприбуткової організації її активи повинні бути передані іншій неприбутковій організації відповідного виду або спрямовані на суспільно корисні цілі [10]. Дотримання цих вимог є необхідною умовою збереження статусу неприбутковості та застосування податкових пільг.

Законодавство України передбачає широкий спектр організаційно-правових форм неприбутко-

вих організацій. До них належать: бюджетні установи, громадські об'єднання, благодійні організації, релігійні організації, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, професійні спілки, творчі спілки, недержавні пенсійні фонди, житлово-будівельні кооперативи, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи та їх об'єднання, а також інші організації, діяльність яких не має на меті отримання прибутку [9; 10].

Важливим аспектом функціонування неприбуткових організацій є система законодавчого регулювання їх діяльності, яка формує основу для організації бухгалтерського обліку, оподаткування та контролю. Нормативно-правове поле діяльності таких організацій в Україні охоплює значну кількість законодавчих актів, що визначають порядок створення, функціонування та ліквідації відповідних установ. Зокрема, діяльність благодійних організацій регулюється Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», який визначає правові засади благодійної діяльності, принципи її здійснення, права та обов'язки благодійних організацій, а також порядок їх звітності. Питання створення та діяльності громадських об'єднань регламентуються Законом України «Про громадські об'єднання», який встановлює правові та організаційні засади реалізації права громадян на свободу об'єднання. Релігійні організації функціонують відповідно до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», що гарантує право громадян на свободу віросповідання та визначає порядок створення релігійних громад.

Особливості діяльності професійних спілок визначаються Законом України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», який регламентує їх роль у захисті трудових прав працівників. Діяльність організацій роботодавців регулюється Законом України «Про організації роботодавців», а функціонування сільськогосподарських кооперативів – Законом України «Про сільськогосподарську кооперацію». Окремі законодавчі акти встановлюють правові засади діяльності об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, творчих спілок, освітніх і наукових установ, спортивних організацій і екологічних об'єднань.

Організація бухгалтерського обліку в неприбуткових організаціях має певні особливості, що зумовлені специфікою їх діяльності. Такі організації застосовують загальні правила національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або, за власним рішенням, можуть використовувати міжнародні стандарти фінансової звітності. Відповідно до НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» більшість неприбуткових організацій

складають скорочену фінансову звітність у формі Балансу та Звіту про фінансові результати за формами № 1-мс і № 2-мс, які призначені для мікропідприємств [11]. Водночас законодавство не обмежує їх у праві подавати повний комплект фінансової звітності, якщо це необхідно для забезпечення прозорості діяльності або виконання вимог донорів та грантодавців.

Значну роль у системі обліку неприбуткових організацій відіграють національні стандарти бухгалтерського обліку, зокрема НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», який визначає структуру та зміст фінансової звітності, а також НП(С)БО 15 «Дохід», що регулює порядок визнання та відображення доходів, у тому числі благодійних внесків, грантів та інших безповоротних надходжень. Ведення бухгалтерського обліку повинно забезпечувати достовірне відображення всіх фінансових операцій, а також можливість контролю за використанням коштів відповідно до статутних цілей організації.

Облікова політика неприбуткової організації визначає основні принципи ведення бухгалтерського обліку, порядок визнання доходів і витрат, облік активів і зобов'язань, а також формування фінансової звітності. Вона формується відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Податкового кодексу України та вимог до неприбуткових організацій.

Основні положення облікової політики НПО включають мету та принципи обліку, зокрема відповідність специфіці діяльності організації. Зокрема, регламентується порядок обліку доходів, таких як гранти, пожертви, цільові та нецільові внески, а також витрат, які групуються за напрямками програмної діяльності або адміністративними потребами з обов'язковим підтвердженням їх цільового призначення.

Облік основних засобів і нематеріальних активів передбачає їх визнання, амортизацію та вибуття. Запаси, що надходять у вигляді гуманітарної допомоги чи інших матеріальних ресурсів, обліковуються окремо. Також обліковою політикою регламентується порядок ведення обліку зобов'язань і контроль за їх виконанням. Доходи неприбуткової організації обліковуються на класі рахунків 7, що відображає цільове фінансування, благодійну допомогу, гранти та пожертви. Витрати обліковуються на класі рахунків 9 із деталізацією за напрямками діяльності (адміністративні витрати, операційні витрати тощо).

Внутрішній контроль забезпечується процедурою інвентаризації, зберіганням первинних до-

кументів та обмеженням доступу до інформації. У неприбуткових організаціях застосовується спрощена форма бухгалтерського обліку.

Особлива увага приділяється веденню окремого обліку кожного джерела фінансування (гранти, пожертви, цільові надходження), що дозволяє ефективно контролювати витрати та виконання умов донорів [12].

Облік ресурсів у неприбуткових організаціях має специфіку, пов'язану з відсутністю прибуткової мети та спрямуванням ресурсів на реалізацію соціальних програм. Надходження документуються аналогічно підприємницькій практиці: запаси оформлюються актом приймання-передачі або накладною, готівка – прибутковим касовим ордером, банківські операції – платіжними інструкціями та банківськими виписками.

Усі ресурси поділяються на:

1. Цільові ресурси, що включають гранти, гуманітарну та благодійну допомогу, які спрямовані на конкретні програми або проекти.
2. Нецільові ресурси, що включають кошти та майно без визначених умов використання (можуть застосовуватися на статутну діяльність організації) [13].

Основним джерелом фінансування НПО є гуманітарна допомога та благодійна допомога. Всі надходження документуються, а їх використання ретельно обліковується для запобігання нецільовому витрачання. Рахунки доходів і витрат ведуться окремо для кожного проекту, що дозволяє відстежувати виконання зобов'язань перед донорами. Облік гуманітарної допомоги ведеться за ринковою вартістю, зазначеною в супровідних документах (наприклад, накладних або актах), із деталізацією надходжень і передачі отримувачам. Для кожного проекту ведеться окремий рахунок доходів і витрат для контролю за цільовим використанням ресурсів. Гуманітарна допомога може включати товари, продукти харчування або медичні засоби. У бухгалтерському обліку вона відображається за ринковою вартістю, зазначеною в супровідних документах (табл. 1).

Ознаки благодійної допомоги включають (рис. 1).

У бухгалтерському обліку благодійна допомога відображається за рахунком 48. Отримання благодійної допомоги оформлюється договором на надання благодійної допомоги. У договорі прописується сума коштів (дані про товар), цілі використання, умови звітності за цільове використання коштів перед благодійником.

Витрати організації розподіляються на:

- ★ адміністративні (витрати на управління та обслуговування організації (зарплата, орен-

Облік товарів (гуманітарна допомога) [13]

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік		Сума, грн
		Дебет	Кредит	
1	Отримано гуманітарну допомогу товарами	209	48	200 000
2	Передано гуманітарну допомогу набувачам	48	209	200 000
3	Отримано гуманітарну допомогу послугами	23	48	100 000
		48	745	

Благодійна допомога:

1. Передання у власність коштів, товарів, основних засобів, надання послуг, виконання робіт іншої особи

2. Передання безоплатне – будь-яка винагорода за таку передачу не передбачається

3. Передання з певною, наперед обумовленою метою, і використання має відбуватися саме відповідно до цієї мети

4. Для досягнення визначених Законом «Про благодійну діяльність та благодійні організації» цілей (цілями благодійної діяльності є надання допомоги для сприяння законним інтересам бенефіціарів у сферах благодійної діяльності)

Рис. 1. Ознаки благодійної допомоги [13]

да, комунальні послуги, страхування тощо); обліковуються на рахунку 92 «Адміністративні витрати»);

- ✦ *цільові* (витрати на реалізацію програм і проектів; поряд із відображенням витрат (на субрахунку 949; обліковуються окремо за кожним проектом, програмою) – визнаються доходи від отриманого цільового фінансування в розмірі таких витрат);
- ✦ *інші* (витрати на статутну діяльність, капітальні видатки, інформаційні кампанії, організацію заходів, кредитні платежі тощо; обліковуються на рахунках 15, 94 (здебільшого на субрахунку 949 «Інші витрати операційної діяльності»), 95 тощо).

Витрати на оплату праці належать до цільових ресурсів і визнаються доходами пропорційно понесеним витратам у відповідному звітному періоді відповідно до НП(С)БО 15 [13].

Капітал неприбуткової організації формується за рахунок благодійних пожертв, грантів, гуманітарної допомоги та інших надходжень, призначених для реалізації статутної діяльності. Облік ведеться на рахунку класу 4 «Власний капітал та забезпечення зобов'язань», зокрема рахунку 48 «Цільове фінансування і цільові надходження».

Неприбуткові організації зобов'язані подавати звітність до контролюючих органів та донорів. До обов'язкових форм звітності належить Звіт про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації (затверджений наказом Мінфіну № 553 від 17.06.2016 р.), фінансова звітність (Баланс за формою № 1-м, Звіт про фінансові результати за типовою формою № 2-м. Звітність подається щорічно, протягом 60 календарних днів після закінчення звітного року, або місячно в разі порушень вимог до неприбутковості. Подання Звіту про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації разом із фінансовою звітністю є обов'язковою вимогою для збереження статусу неприбутковості, що передбачає дотримання норм ПКУ.

Контроль у неприбуткових організаціях (НПО) забезпечує прозорість діяльності, цільове використання ресурсів. Основні форми контролю поділяються на зовнішній та внутрішній (табл. 2). Зовнішній контроль здійснюють державні органи, донори та інші зацікавлені сторони. В Україні основним органом нагляду є Державна податкова служба (ДПС), що перевіряє правильність подання Звіту про використання доходів НПО відповідно до п. 46.2 ПКУ та відповідність фінансової звітності фактичній діяльності організації. Особлива

увага приділяється дотриманню умов цільового фінансування, зокрема грантів міжнародних донорів. Додатковий контроль можуть здійснювати органи юстиції та соціального захисту [14]. Внутрішній контроль організується самою організацією для забезпечення ефективного управління ресурсами та запобігання порушенням. До основних механізмів належать регулярний аналіз фінансової звітності, аудит проєктів та ведення обліку витрат за проєктами [14; 15].

Контроль доходів, витрат і фінансування забезпечує відповідність надходжень цільовому призначенню та правильність використання ресурсів. Результати контролю узагальнюються у звітах, серед яких аудиторські висновки, акти ревізії, податкові акти або протоколи про порушення [16–18].

ВИСНОВКИ

Забезпечення прозорості, цільового використання ресурсів та ефективності управління

Таблиця 2

Форми контролю НПО

Форма контролю	Види контролю НПО	Форма здійснення	Сфера інтересів
Зовнішній	Державний	Зовнішній обов'язковий аудит, інспектування	Податкова дисципліна, суспільна корисність
	Громадський	Громадський контроль	Вплив на соціум і довкілля
	Донатоційний	Зовнішній ініціативний аудит	Цільове та раціональне використання наданого фінансування
Внутрішній	Управлінський (внутрішній)	Внутрішній ініціативний аудит, самоконтроль	Ефективна діяльність, дотримання статутних цілей

Джерело: складено за [14; 15].

Особливістю контролю в НПО є відкритість перед донорами та громадськістю. Міжнародні донори вимагають не лише фінансової, а й якісної звітності про досягнення цілей проєкту.

На ефективність внутрішнього контролю впливають обмежені ресурси, кваліфікація працівників, можливі зловживання керівників та зміни в облікових правилах. Внутрішній контроль здійснює ревізійна комісія або внутрішній аудитор, що забезпечує перевірку бухгалтерії та достовірності облікової інформації.

Методика контролю охоплює планування, здійснення та моніторинг фінансової та операційної діяльності. Внутрішній контроль включає: визначення функцій та обов'язків працівників (бухгалтери, аудиторі, керівники проєктів); встановлення стандартних процедур для обліку доходів і витрат, управління активами та фінансовими операціями. Фінансовий контроль забезпечує прозорий облік доходів (пожертв, грантів, спонсорської допомоги) та витрат. Проводиться як внутрішній, так і зовнішній аудит, який перевіряє відповідність використання коштів цільовим завданням. Операційний контроль включає моніторинг виконання програм і проєктів, оцінку ефективності використання ресурсів та дотримання процедур закупівлі. Внутрішній аудит перевіряє статутні документи, фінансові звіти та використання коштів відповідно до цільового призначення та законодавства.

фінансовими й операційними процесами в неприбуткових організаціях досягається через комплексне впровадження внутрішнього та зовнішнього контролю, організацію бухгалтерського обліку з детальною класифікацією доходів і витрат за проєктами та джерелами фінансування, а також підготовку фінансової та програмної звітності, що подається до контролюючих органів і донорів. Цільове використання ресурсів реалізується шляхом ведення окремого обліку кожного виду надходжень (гранти, благодійні внески, гуманітарна допомога), документального підтвердження витрат на конкретні програми та проєкти, дотримання процедур затвердження витрат і внутрішніх стандартів обліку, що регламентують розподіл адміністративних і операційних витрат. Підвищення ефективності управління досягається розробкою та впровадженням облікової політики, регламентів внутрішнього аудиту, процедур інвентаризації та моніторингу виконання проєктів, планування бюджету за напрямками діяльності, регулярного аналізу показників доходів і витрат, а також своєчасного складання звітів про досягнуті результати.

Додатково прозорість і довіру до НПО забезпечують публікація звітів для громадськості, відкритість інформації перед донорами та громадськими структурами, проведення незалежного аудиту, оцінка результатів програм за показниками досягнення цілей і впровадження коригувальних

заходів у разі виявлення невідповідностей, що в цілому формує комплексну модель управління неприбутковою організацією, спрямовану на законність, цільове використання ресурсів і ефективне виконання статутних завдань. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Кірдіна О. Г., Кудрявець Н. В. Особливості бухгалтерського обліку у неприбуткових організаціях. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. № 65. С. 32–39. DOI: <https://doi.org/10.18664/338.47:338.45.v0i65.160782>
2. Височан О. О. Облік доходів майбутніх періодів у небюджетних неприбуткових організаціях. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-44>
3. Височан О. О., Майковець Д. О. Облік фінансування діяльності небюджетних неприбуткових організацій. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-83>
4. Остап'юк Н. А., Примаченко О. Л. Законодавче регулювання діяльності неприбуткових організацій як основа організації бухгалтерського обліку. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-46>
5. Чижевська Л. В., Затока Т. В. Підходи до оподаткування окремих операцій неприбуткових організацій: український та міжнародний досвід. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2022. Вип. 1. С. 23–28. DOI: [https://doi.org/10.26642/pbo-2022-1\(51\)-23-28](https://doi.org/10.26642/pbo-2022-1(51)-23-28)
6. Толмачова А. М. Особливості організації внутрішнього аудиту неприбуткових організацій. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2018. Вип. 2. С. 59–65. DOI: [https://doi.org/10.26642/pbo-2018-2\(40\)-59-65](https://doi.org/10.26642/pbo-2018-2(40)-59-65)
7. Selivanova N., Tjulpanova K. Specific Accounting and Taxation of Non-Profit Organisations. *Економіка розвитку систем*. 2025. Т. 7. Вип. 1. С. 126–135. DOI: <https://doi.org/10.32782/2707-8019/2025-1-16>
8. Осіпчук Д. С., Чижевська Л. В., Хоменко Г. Ю. Визнання та облік державних грантів у небюджетних неприбуткових організаціях: національний та міжнародний підходи (МСФЗ). *Academy Review*. 2024. № 2. С. 128–144. DOI: <https://doi.org/10.32342/2074-5354-2024-2-61-9>
9. Онищенко В. Неприбуткові організації: облік та оподаткування. *Головбух*. 31.10.2025. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7552-nepributkov-organzats-buhgalterskiy-oblk>
10. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
11. НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» від 25.02.2000 р. № 39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text>

12. Бухоблік благодійної допомоги КНП: банк проведень. *Головбух*. 07.07.2022. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/8364-buhoblk-blagodyno-dopomogi-bank-proveden>
13. Морозовська Г. Урок 1. Бухгалтерський облік у неприбуткових організацій. URL: https://learn.ztu.edu.ua/pluginfile.php/354715/mod_resource/content/0/Prezentatsiia_HM_urok1.pdf
14. Толмачова А. Контроль у неприбуткових організаціях. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2021. № 2. С. 87–97. DOI: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2021\(115\)06](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2021(115)06)
15. Височан О. О. Особливості організації і методології індикативного контролю у небюджетних неприбуткових організаціях. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2017. Вип. 3. С. 8–14. DOI: [https://doi.org/10.26642/pbo-2017-3\(38\)-8-14](https://doi.org/10.26642/pbo-2017-3(38)-8-14)
16. Тема 15. Методика виявлення правопорушень в діяльності неприбуткових організацій та характеристика контрольних заходів, що з цим пов'язана. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/sud_buh/files/Tema_15.pdf
17. Дікань Л. В., Синюгіна Н. В. Фінансово-господарський контроль : навч. посіб. для самост. вивч. дисц. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2011. 336 с.
18. Тема 1. Неприбутковий сектор та економічна природа неприбуткових організацій. URL: <https://moodle.znu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=341438>

REFERENCES

- Chyzhevska L. V. & Zatoka T.V. (2022). Pidkhyody do opodatkuvannia okremykh operatsii neprybutkovykh orhanizatsii: ukraïnskyi ta mizhnarodnyi dosvid [Approaches to taxation of certain operations of non-profit organizations: Ukrainian and international experience]. *Problemy teorii ta metodolohii bukhalterskoho obliku, kontroliu i analizu*, 1(51), 23–28. [https://doi.org/10.26642/pbo-2022-1\(51\)-23-28](https://doi.org/10.26642/pbo-2022-1(51)-23-28)
- Dikan L. V. & Syniuhina N. V. (2011). *Finansovo-hospodarskyi kontrol: navch. posib. dlia samost. vyvch. dysts* [Financial and economic control: study guide for self-study of the discipline]. Kharkiv: Vyd-vo KhNEU.
- Holovbukh. (2022, July 7). *Bukhhoblik blahodiinoi dopomohy KNP: bank proveden* [Accounting of charitable assistance of KNP: bank of transactions]. <https://buhplatforma.com.ua/article/8364-buhoblk-blagodyno-dopomogi-bank-proveden>
- Kirdina O. H. & Kudriavets N. V. (2019). Osoblyvosti bukhalterskoho obliku u neprybutkovykh orhanizatsiakh [Features of accounting in non-profit organizations]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, 65, 32–39. <https://doi.org/10.18664/338.47:338.45.v0i65.160782>
- Morozovska H. *Urok 1. Bukhhalterskyi oblik u neprybutkovykh orhanizatsii* [Lesson 1. Accounting in non-profit organizations]. https://learn.ztu.edu.ua/pluginfile.php/354715/mod_resource/content/0/Prezentatsiia_HM_urok1.pdf

- NP(S)BO 25 «Sproshchena finansova zvitnist» vid 25.02.2000 r. № 39 [NP(S)BO 25 'Simplified Financial Reporting' dated 25.02.2000 No. 39]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text>
- Onyshchenko V. (2025, October 31). Neprybutkovi orhanizatsii: oblik ta opodatkuvannia [Non-profit organizations: accounting and taxation]. *Holovbukh*. <https://buhplatforma.com.ua/article/7552-nepributkov-organzats-buhgalterskiy-oblk>
- Osipchuk D. S., Chyzhevska L. V. & Khomenko H. Yu. (2024). Vyznannia ta oblik derzhavnykh hrantiv u nebiudzhetykh neprybutkovykh orhanizatsiiakh: natsionalnyi ta mizhnarodnyi pidkhody (MSFZ) [Recognition and accounting of government grants in non-budgetary non-profit organizations: national and international approaches (IFRS)]. *Academy Review*, 2(61), 128–144. <https://doi.org/10.32342/2074-5354-2024-2-61-9>
- Ostapiuk N. A. & Prymachenko O. L. (2024). Zakonodavche rehuliuвання діяльності непублічних організацій як основа організації бухгалтерського обліку [Legislative regulation of non-profit organizations' activity as a basis for accounting organization]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 62. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-46>
- Podatkovi kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 r. № 2755-VI [Tax Code of Ukraine dated 02.12.2010 No. 2755-VI]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
- Selivanova N. & Tiulpanova K. (2025). Specific Accounting and Taxation of Non-Profit Organisations. *Ekonomika rozvytku system*, 1(7), 126–135. <https://doi.org/10.32782/2707-8019/2025-1-16>
- Tema 1. Neprybutkovi sektor ta ekonomichna pryroda neprybutkovykh orhanizatsii* [Topic 1. Non-profit sector and the economic nature of non-profit organizations]. <https://moodle.znu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=341438>
- Tema 15. Metodyka vyjavlennia pravoporushen v diialnosti neprybutkovykh orhanizatsii ta kharakterystyka kontrolnykh zakhodiv, shcho z tsym poviazana* [Topic 15. Methodology for detecting offenses in the activities of non-profit organizations and characteristics of related control measures]. https://arm.naiu.kiev.ua/books/sud_buh/files/Tema_15.pdf
- Tolmachova A. M. (2018). Osoblyvosti orhanizatsii vnutrishnoho audytu neprybutkovykh orhanizatsii [Features of internal audit organization in non-profit organizations]. *Problemy teorii ta metodolohii bukhgalterskoho obliku, kontroliu i analizu*, 2(40), 59–65. [https://doi.org/10.26642/pbo-2018-2\(40\)-59-65](https://doi.org/10.26642/pbo-2018-2(40)-59-65)
- Tolmachova A. (2021). Kontrol u neprybutkovykh orhanizatsiiakh [Control in non-profit organizations]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, 2(115), 87–97. [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2021\(115\)06](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2021(115)06)
- Vysochan O. O. (2022). Oblik dokhodiv maibutnykh periodiv u nebiudzhetykh neprybutkovykh orhanizatsiiakh [Accounting for deferred income in non-budgetary non-profit organizations]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 45. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-44>
- Vysochan O. O. (2017). Osoblyvosti orhanizatsii i metodolohii indykativnoho kontroliu u nebiudzhetykh neprybutkovykh orhanizatsiiakh [Features of organization and methodology of indicative control in non-budgetary non-profit organizations]. *Problemy teorii ta metodolohii bukhgalterskoho obliku, kontroliu i analizu*, 3(38), 8–14. [https://doi.org/10.26642/pbo-2017-3\(38\)-8-14](https://doi.org/10.26642/pbo-2017-3(38)-8-14)
- Vysochan O. O. & Maikovets D. O. (2022). Oblik finansuvannia diialnosti nebiudzhetykh neprybutkovykh orhanizatsii [Accounting for financing the activities of non-budgetary non-profit organizations]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 44. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-83>

Стаття надійшла до редакції / Received: 01.03.2026
 Статтю прийнято до публікації / Accepted: 14.03.2026
 Оприлюднено / Published: 30.04.2026